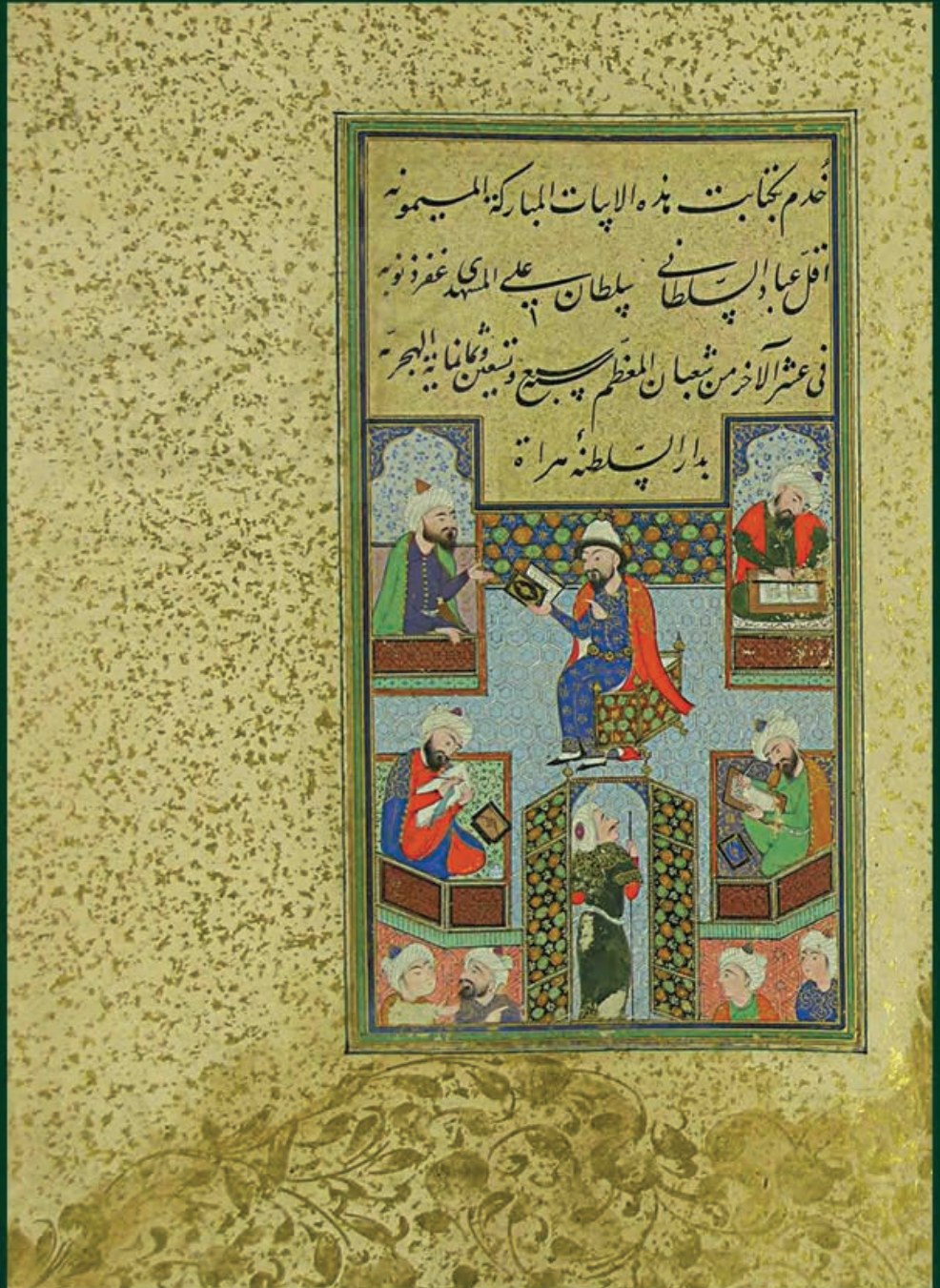


فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون، نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره یکم و دوم، بهار - تابستان ۱۴۰۰ [انتشار: زمستان ۱۴۰۱]

سرخسختن: سنگ زیرین آسیای تحقیق • یک تحول آوایی محدود در زبان فارسی / علی‌اکبر صادقی • فردوسی در بارگاه سلیمان؟ / ابوالفضل خطیبی، امیر ارغوان • اقیانوس مآلصدر از المباحث المشرفیة فخر رازی در اسفار / سیل بوندارادا ترجمه: سید ایزدی، بریم مهدوی مزه • دو بیت نریافته از رودکی در یک کتاب عروض و بلاغت تازه یاب از پایان قرن هفتم هجری / سید محسن حکیم • کتابخانه سلطنتی محمدظاهر شاه و فهرست‌نویسی نسخ خطی آن / مصوبه نظری • برگ‌های آغازین شاهنامه حاجی قوام‌الدین حسن وزیر / امیر ارغوان • آرتور اوپهام پوپ و منتعصب تلخ مزاج / اسکار وایت موسکارلا، ترجمه: هدیه رهبری • «قصب سدهامنی» و «دقنه»، دو اصطلاح ناشناخته در دیوان خاقانی / سید محسن حسینی وردنهجانی • سفینه پریحجر: معرفی اثری از قرن هشتم / فرزانه شکراللهی • نثر فارسی، جلد پنجم از تاریخ ادبیات فارسی / جهانلین کیمانی • درباره یک سرفوت ادبی در تصحیح کتاب سلسله العارفین و تذکرة الصدیقین / عارف نوشاهی • شرح آداب خط: درباره تصحیح رساله سلطان علی مشهدی / علیرضا مانسوری‌زاد • تأملی در جنگ علی بن احمد، زمان تدوین و متن چاپی آن / فرزاد حقیق • ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۳): کمک خوارستن از متون ویدی برای اشتقاق فارسی / سید احمدرضا قاسمیانس • تأثیر و تأثر منابع سامی و مطالعات ساسانی: یک رویکرد نو / نیما جمال • آثار لطفی احمد افندی / نسرته صالحی



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مطبع: مرکز اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
محل: حقیق انبیا / کوثرینک / جرجان پست / انزلی
سال: ۱۴۰۰



۹۴ - ۹۵

فصلنامه اطلاع‌رسانی در حوزه نقد و تصحیح متون،
نسخه‌شناسی و ایران‌شناسی

دوره سوم، سال ششم، شماره یکم و دوم
بهار - تابستان ۱۴۰۰ [انتشار: زمستان ۱۴۰۱]

صاحب امتیاز:

مؤسسه پژوهشی میراث مکتوب

مدیر مسئول و سردبیر: اکبر ایرانی

معاون سردبیر و سروراستار: مسعود راستی‌پور

مدیر داخلی: یونس تسلیمی پاک

طراح جلد: محمود خانی

چاپ دیجیتال: میراث

نشانی مجله:

تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان دانشگاه و
ابوریحان، ساختمان فروردین (شماره ۱۱۸۲)، طبقه دوم.

شناسه پستی: ۱۳۱۵۶۹۳۵۱۹

تلفن: ۶۶۴۹۰۶۱۲

دورنگار: ۶۶۴۰۶۲۵۸

www.mirasmaktoob.ir
gozresh@mirasmaktoob.ir

بها: ۶۰۰،۰۰۰ ریال

روی جلد: صفحه انجامه نسخه اصلی دیوان
سلطان حسین میرزا بن منصور بن بایقرا (حک. ۸۷۳-
۹۱۱ق)، کتابت‌شده برای خود او و شامل مجموعه‌ای
از بهترین نمونه‌های نسخه‌آرایی. در تصویر روی
جلد، افزون بر انجامه (به نستعلیق سلطان‌علی مشهدی،
مورخ ۸۹۷ق در هرات) نگاره‌ای بی‌رقم ترسیم شده که
باید اثر یکی از استادان دستگاه سلطان‌حسین میرزا
باشد. حاشیه نسخه با افشان زر آراسته شده که در
بخش پایین، تشعیرسازی هم بر آن اجرا شده‌است.
هم افشانگری و هم تشعیرسازی نسخه از کهن‌ترین
نمونه‌های شناخته‌شده است.

فهرست

سرشن

سنگ زیرین آسیای تحقیق..... ۳-۴

بسمتد

- یک تحوّل آوایی محدود در زبان فارسی / علی‌اشرف صادقی..... ۵-۷
فردوسی در بارگاه سلیمان؟ / ابوالفضل خطیبی، امیر ارغوان..... ۸-۱۷
اقتباس مآلصدرا از المباحث المشرقیة فخر رازی در اسفار / بیسیل یونماریاژ؛ ترجمه: سعید انواری، مریم
مهدوی مزده..... ۱۸-۳۵
دو بیت نویافته از رودکی در یک کتاب عروض و بلاغت تازه‌یاب از پایان قرن هفتم هجری /
سید محمدحسین حکیم..... ۳۶-۴۳
کتابخانه سلطنتی محمدظاهر شاه و فهرست‌نویسی نسخ خطی آن / معصومه نظری..... ۴۴-۵۳
برگ‌های آغازین شاهنامه حاجی قوام‌الدین حسن وزیر / امیر ارغوان..... ۵۴-۸۳
آرتور اوپهام پوپ و متعصب تلخ مزاج / اسکار وایت موسکارلا؛ ترجمه: هدیه رهبری..... ۸۴-۹۰
«قصب سهدامنی» و «دنه»، دو اصطلاح ناشناخته در دیوان خاقانی / سید محسن حسینی وردنجانی..... ۹۱-۹۴
سفینه پریحر؛ معرفی اثری از قرن هشتم / فرزانه شکراللهی..... ۹۵-۹۹

نقد و بررسی

- نثر فارسی، جلد پنجم از تاریخ ادبیات فارسی / مجدالدین کیوانی..... ۱۰۰-۱۱۱
درباره یک سرقت ادبی در تصحیح کتاب سلسله العارفین و تذکرة الصّدیقین / عارف نوشاهی..... ۱۱۲-۱۱۴
شرح آداب خط؛ درباره تصحیح رساله سلطان علی مشهدی / علیرضا هاشمی‌زاد..... ۱۱۵-۱۲۱
تأملی در جنگ علی بن احمد، زمان تدوین و متن چاپی آن / فرزام حقیقی..... ۱۲۲-۱۳۳

پژوهش‌های وابسته

- ریشه‌شناس چه می‌کند؟ (۱۳)؛ کمک خواستن از متون ویدی برای اشتقاق فارسی / سید احمدرضا
قائم‌مقامی..... ۱۳۴-۱۴۲
تأثیر و تأثر منابع سامی و مطالعات ساسانی؛ یک رویکرد نو / نیما جمالی..... ۱۴۳-۱۴۹

ایران در متون و منابع عثمانی (۲۴)

- آثار لطفی احمد افندی / نصرالله صالحی..... ۱۵۰-۱۵۱

کاملی است (با ۱۹۷۸ بیت، غیر از ابیات مقدّمه) و افتادگی های نسخه قم را ندارد. در مجموع، نسخه قم به علت تاریخ کتابت نزدیک به زمان تألیف و اصالت ضبطها اهمیت بیش تری دارد، اما حدود ۱۸ صفحه از متن آن افتاده است. مؤلف این اثر ابوبکر بن علی بن ابی بکر اشکذری است که طبق تصریح متن، کتاب خود را به شاه یحیی مظفری (ح ۷۸۹-۷۹۵ق) پیشکش کرده است. در میان اشعاری که مؤلف از خویش در این اثر آورده، نشانی از تخلّص دیده نمی شود. سال تولّد و وفاتش معلوم نیست و تنها می توان گفت که تا زمان این تألیف، یعنی سال هفتصد و نود و اندی، در قید حیات بوده است. از حدود هشتاد بیتی که ذیل عنوان «لجامعه» در این سفینه درج شده است، می توان دانست که در جه شعرش متوسط است و برجستگی ویژه ای ندارد. در میان این ابیات، بیتی از او هست که در آن از بی وفایی روزگار و مردمان در جواب وفاداری های خویش گلایه می کند:

وفامجوی و مروّت طمع مدار از خلق
کسی نگفت که سیمرغ و کیمیا دیدم
(باب ۲۲)

این بیت از نظر فرم و محتوا، گویی صورت دیگری از این بیت حافظ است:

وفا مجوی ز کس، ور سخن نمی شنوی
به روزه طالب سیمرغ و کیمیا می باش

آیا از شباهت میان ابیات اشکذری و حافظ می توان نتیجه گرفت که نوعی تأثیر و تأثر ادبی میان این دو برقرار بوده است؟ یکی از نکات بسیار مهم که در این جا باید طرح کرد این است که هم در متنزه الأبصار (نسخه استانبول، گ ۳۶پ) و هم در تحفه نصرتی (گ ۶۲ر)، که آن هم تألیف اشکذری است و در ادامه پیش تر به آن خواهیم پرداخت، بیتی از حافظ آمده^۴ که همین نکته آن را یکی از کهن ترین منابع شعر حافظ معرفی می کند، و با توجه به این که این دو هم عصر بوده اند و حافظ سفری به یزد داشته، احتمال

۳. این بخش از جمله افتادگی های نسخه قم است.

۴. نه هرکه چهره برافروخت دلبری داند نه هرکه آینه سازد سکندری داند
(گ ۲۶پ)

سفینه پُربحر* معرفی اثری از قرن هشتم

فرزانه شکراللهی

farzanehshokrollahi@gmail.com

در میان نسخ خطی محفوظ در کتابخانه مسجد اعظم قم، دستنویسی به شماره ۲۹۶۰ وجود دارد که بین الدفتین شامل چهار متن است؛ عنوان بخش اول «متنزه الأبصار»^۱ ثبت شده است (برای اطلاع از دیگر بخشها نک. استادی و دیگران، ۱۳۸۹: ۴/ ۱۱۸-۱۲۲). کاتب نسخه، شخصی به نام علی الدامغانی است و تاریخ کتابت، چنان که در انجامهها تصریح شده، سال ۸۲۲ق است:

قد وقع الفراغ من تنمیقه بحمدالله تعالی و حسن توفیقه یوم
الاثنین العشرین من شهر شعبان المعظم عظم الله قدره
۸۲۲ و [السلام علی المرسلین و الحمد لله رب العالمین
و کتبه علی الدامغانی احسن الله حاله. (متنزه الأبصار،
گ ۷۳پ)

متنزه الأبصار سفینه ای موضوعی است که زمان تألیف آن، بنا بر قرائن تاریخی، آخرین سال های قرن هشتم هجری بوده است. جز نسخه قم، دستنویس دیگری از این اثر با عنوان «مجمع البحور و سکینه الجمهور» به شماره IUK.FY.417 در کتابخانه دانشگاه استانبول محفوظ است که گرچه صفحه انجامه آن افتاده،^۲ دستنویس نسبتاً

* با الهام از شعر کمال الدین اسماعیل:

۱. سفینهها را در بحر دیده اند بسی سفینه ای که در او بحرها بود این است متن کامل این سفینه توسط نگارنده مورد پژوهش قرار گرفته و به زودی منتشر خواهد شد.
۲. بنا بر قرائن نسخه شناختی، احتمال می رود که این نسخه هم در قرن نهم، و چه بسا در نیمه نخست آن کتابت شده باشد.

آن‌که یکدیگر را کم‌ویش می‌شناخته باشند و حتی در یزد یا شیراز دیداری داشته بوده‌باشند، وجود دارد. قرینه دیگری که ممکن است حاکی از آشنایی و ارتباط این دو تن باشد آن است که نصره‌الدین شاه یحیی مظفری (حک. ۷۸۹-۷۹۵ق) نوه امیر مبارزالدین محمد (مؤسس سلسله آل مظفر) هم ممدوح حافظ بوده‌است و هم ممدوح اشکذری، چنان‌که اشکذری جز متنزه الأبصار و مجمع البحور، تحفه نصرتی را هم به او تقدیم کرده‌است.^۵

دیگر آثار مؤلف

تحفه نصرتی اثری دیگر از مؤلف متنزه الأبصار در فن ترسل است که دستنویس آن به شماره ۲۵۷۶ در دانشگاه تهران نگهداری می‌شود. در واقع این نسخه شامل چند اثر مجزاست که تحفه نصرتی دومین آن‌هاست (گ ۳۵پ- ۱۰۴ر). این نسخه در قرن ۱۲ قمری کتابت شده و نام مؤلف در این دستنویس، ابوالکریم بن علی الاشکذری ضبط شده، که با توجه به دیگر قرائن احتمال می‌رود خطای کتابتی باشد.^۶ در باب عنوان این اثر باید گفت که هم در متنزه الأبصار و هم در این اثر، اشکذری با اشاره به لقب شاه یحیی، که «نصره الحق و الدنيا و الدین» است، او را مدح گفته و در واقع اثر خود را به عنوان تحفه‌ای به ممدوحش پیشکش کرده و آن را تحفه نصرتی نامیده‌است.

عنوان سفینه

درباره عنوان این اثر در بخشی از مقدمه چنین آمده‌است:

اما بعد، منقش این مسطر و مرقش این محرر، ضعیف نحیف قاصر مقصر ابوبکر بن علی بن ابی‌بکر الاشکذری - جعل الله ذنبه مغفوراً و عیبه مستوراً - چون حسب الاشارة العالیة، قدم قلم از تحریک در قطع مراحل و منازل ترتیب مجمع البحور و سکینه الجمهور تسکین داد، در بعضی از مجالس خاص، در تضاعیف منافئه و اثنای محاوره، غب الاستحسان چنان ابدا افتاد که هنگام مجال، نهری ازین بحر اجرا کردن که شرب آن مقسم و مجاری انصاب آن مسهم و جداول و سواقیش مرتب

۵. نیز رک. ایمانی، ۱۳۹۵: ۴۲۵-۴۳۳.

۶. همچنین نام او در فنخا (ج ۷، ص ۶۴۷) به صورت «ابوبکر بن علی اسکذری» آمده که به نظر می‌رسد بخش آخر آن حاصل بدخوانی «اشکذری» باشد.

باشد مصوب افتد، در ثانی الحال بذان موجب مساق این ملتقط بر هفتاد باب بر سبیل اتفاق اتساق افتاد. مع عرفات من غیر ذلک البحر الزاخر یدور المعنی علیه و سمات غیر مسکوبه عن ذلک السحاب الماطر و السیاق یحتاج الیه... و این مطرح انظار بمتنزه الأبصار موسوم گردانید... (متنزه الابصار، گ ۳ر)

به این ترتیب روشن می‌شود که اشکذری پیش از این کتاب، اثر جامعی با عنوان مجمع البحور و سکینه الجمهور تألیف نموده بوده، و متنزه الأبصار طبق تصریح وی، رودی از آن دریای اصلی و در واقع گزیده‌ای از کتاب نخستین است، که تا کنون نشانی از آن به دست نیامده‌است. بر این اساس، کاتب نسخه استانبول در عنوان‌گذاری اثر دچار اشتباه شده و عنوان صحیح آن، در واقع همان متنزه الأبصار است، که در نسخه قم به درستی آمده‌است.

تحلیل ساختاری و محتوایی

در نگاهی کلی، می‌توان گفت متنزه الأبصار یک سفینه موضوعی و محتوایی است با مقدمه‌ای منثور، که با توجه به این ساختار با آثار مشابهش در قرن هشتم و نهم تفاوت‌هایی دارد. در بسیاری از جُنگ‌هایی که مورد بررسی پژوهشگران قرار گرفته‌اند، شاکله اصلی کار جُنگ‌پردازان آن است که با در نظر گرفتن موضوعاتی خاص و یا بدون آن، اشعاری از شاعران هم‌عصر یا پیش از خود را درج می‌کنند و در واقع در گزینش، «شاعر محور» و «شعر محور» اند. اما در جُنگی که اشکذری پرداخته، جز موارد یادشده، با «بیت محوری» نیز مواجهیم. او در واقع اشعار را به عنوان مواد خام کار خویش در موضوعات مختلف جمع‌آوری کرده، سپس ابیاتی را که منظور نظر او بوده‌اند از دل همین اشعار بیرون کشیده و در واقع کار او، گزیده اندر گزیده است، که دقت و ذوقی دوچندان می‌طلبد. مثلاً در مورد انتخاب‌های او از شاهنامه، می‌بینیم که ابیاتی را که مرتبط با موضوع باب هستند، از دل بخش‌ها و داستان‌های مختلف شاهنامه، طوری هنرمندانه کنار هم نشانده که در نگاه اول هیچ‌گونه گسستی میان آن‌ها به چشم نمی‌خورد؛ در صورتی که این توالی در متن شاهنامه نیست و میان آن ابیات، صفحات

- بسیار زیادی فاصله وجود دارد.
- متنزه الأبصار، که خود گزیده‌ای از کتاب پربرگ‌تر اشکذری به نام مجمع البحور و سکینه الجمهور است، در ۷۰ باب موضوعی تألیف شده است. بر این اساس، احتمال می‌رود که منبع اصلی، که هنوز نشانی از آن در دست نیست، حداقل در حدود ۱۰۰ باب بوده باشد، و یا آن‌که با همین تعداد ابواب، حجم اشعار درج شده در هر باب بسیار بیش تر بوده باشد.
- مقدمه متنزه الأبصار، بنا بر سنت دیباچه‌نویسی قدما، مشحون از کلمات و ترکیبات عربی است و نثر آن در قیاس با متن اصلی دشواری‌هایی دارد. مؤلف در این مقدمه، پس از ذکر توضیحاتی در چرایی و چگونگی تألیف کتاب، فهرست بلندبالایی از شماره و عنوان ابواب به دست می‌دهد که این عناوین نیز چه در مقدمه و چه در متن، سراسر به زبان عربی است. موضوع ابواب گستره وسیعی را در بر می‌گیرد، از توحید و نعت رسول ص و مواعظ اخلاقی، تا ذکر عشق و پیروی، وصف فصول و ابنیه و عمارات و ابزار و آلات جنگ و معما. در این میان، باب ۶۱ که در وصف اسب و مراکب است، با دربر داشتن ۱۰۱ بیت، مفصل‌ترین باب این سینه محسوب می‌شود. در این جا، برای آگاهی بیش تر خوانندگان، عناوین تمام ابواب را ذکر می‌کنیم:^۷
- باب ۱: فی التوحید و التمجید و التنزیه و المناجات
 - باب ۲: فی نعت سید المرسلین صلوات الله علیه
 - باب ۳: فی القسّمیات
 - باب ۴: فی المواعظ و النصایح
 - باب ۵: فی العدل و الظلم
 - باب ۶: فی العقل و اتباعه و تدبیر العقلا و مصاحبتهم
 - باب ۷: فی آثار اللطف و العنف
 - باب ۸: فی علو الهمة و التعفف عن سؤال اللثام
 - باب ۹: فی العزلة و القناعة
 - باب ۱۰: فی مذمة الهوا و الطمع و طول الامل
 - باب ۱۱: فی زوال نعیم الدنيا و نظر الاعتبار
 - باب ۱۲: فی السخا و البخل
۷. با توجه به برخی افتادگی‌های نسخه قم، عناوین و توالی بعضی از ابواب مقدمه، با نسخه استانبول مقابله و اصلاح شده است.
- باب ۱۳: فی الاحتراز عن صحبة العوام و الاشرار و التحریض علی تحصیل الأدب
 - باب ۱۴: فی الصموت و كثرة الكلام و التأتی و العجلة و الصبر و الحلم
 - باب ۱۵: فی أن ما فات لا يتدارك و رعاية الحزم و التيقظ و الوقت
 - باب ۱۶: فی التدبیر و المداراة بحسب الامكان و أن الصلح خیر و قبول المعذرة و المشاورة مع الکبرا
 - باب ۱۷: فی انتهاز الفرص و أن الملك لا يصلح للشركة و رجوع المنصب الی أهليه بحسب کفایتهم مدرجا
 - باب ۱۸: فی وضع الاشياء موضعها و رعاية خیر الأمور و عدم الغرور بنفسه و ملازمة الطور
 - باب ۱۹: فی الاعتداد بالحسب لا النسب و التفرد بنفسه و أن الشی لا ینقص بتقیح العیاب
 - باب ۲۰: فی الثبات و التزلزل و مذمة الکذب
 - باب ۲۱: فی أن الزمان مکاف بالطبع و الاغماض عن رؤية العیب
 - باب ۲۲: فی المكافاة بالضد و أن الاخلاص بصبر بالاختصاص و عدم الوفاء و المروة
 - باب ۲۳: فی التفاوة بین الأشباه و الاعتداد بالمعنی لا بالصورة
 - باب ۲۴: فی عدم الاعتماد علی التملق و أن الظفر بالمرام یهون المعور و الآلام
 - باب ۲۵: فی الاعتذار و الاستعطاف
 - باب ۲۶: فی المنة و تمهید حقارة الهدایا
 - باب ۲۷: فی العیادة و الاستدعاء الی المجالس
 - باب ۲۸: فی تریبة اللئیم و أن الاصل لا یخطی
 - باب ۲۹: فی الشکایة و الانقلاب الزمان و جور اللثام علی الکرام
 - باب ۳۰: فی أن القید و الحبس لا ینقص من قدر الرجل و أن العز باقتحام الشدايد و التحمل و أن مع العسر یسر
 - باب ۳۱: فی أن الجد لا بالجِد و أن الاحتراز عن القضا لا ینفع و أن قيمة الأشياء یظهر بفواتها

- باب ۳۲: فی التقدّم و التفوّق من غیر استحقاق و عدم الیاس و أنّ الراحة للارذال و المشقة لأهل الکمال
 - باب ۳۳: فی ظهور الادنی عند جفاء الاعلی و أنّ الکمال لا یحصل الا بالتدرّج
 - باب ۳۴: فی ظهور الأشياء التي لا یحتاج الی دلیل و القابلیّة و الوقوف بین الخوف و الرّجا
 - باب ۳۵: فی الخضاب و الشیب و أنّ الزینة لا باللباس
 - باب ۳۶: فی صفة الکلام نظماً و نثراً مدحاً و ذمّاً و البلاغة و التفاخر بها و جودة الخاطر و الحظ
 - باب ۳۷: فی صفة السفاین الشعریة و البحریة
 - باب ۳۸: فی حفظ الشرار و تفویض الاختیار
 - باب ۳۹: فی صفة القلم و الدّواة مدحاً و ذمّاً
 - باب ۴۰: فی النساء و عصمتهنّ
 - باب ۴۱: فی المدایح
 - باب ۴۲: فی التّهانی
 - باب ۴۳: فی المراثی
 - باب ۴۴: فی التسلی عن الشیء بالشیء
 - باب ۴۵: فی العشق
 - باب ۴۶: فی البکاء و الضحک
 - باب ۴۷: فی الاشتیاق و الفراق و التودیع
 - باب ۴۸: فی الاقامة و السفر
 - باب ۴۹: فیما یصلح للمکاتبات و الأجوبة
 - باب ۵۰: فی صفة حسن الأعضاء^۸
 - باب ۵۱: فی خطّ الخدّ و الذوایب و الاصداع و الخال
 - باب ۵۲: فی التقبیل و المعاشرة و الغنج و الدّلال و ازالة البکارة
 - باب ۵۳: فی الخمر مدحاً و ذمّاً و الساقی
 - باب ۵۴: فی صفة الربیع و النسایم و الورد و الریاحین و الأزهار و الریاض
 - باب ۵۵: فی صفة الصّیف و حرارته
 - باب ۵۶: فی الخریف و الفواکه
 - باب ۵۷: فی الشتاء و البرد و السحاب و الثلج
 - باب ۵۸: فی الأبنیة و العمارات
۸. در اصل: الحسن و الاعضاء.

شاعران

به تصریح متن سفینه، در مجموع از حدود ۱۱۳ شاعر از شعرای قرون چهارم تا هشتم در این سفینه اشعاری درج شده که حدود نیمی از آنان شاعران شناخته شده‌ای هستند و از این میان، بیشترین تعداد ابیات از کمال‌الدین اسماعیل است. در حدود صد و چند بیت هم تحت عناوینی چون «لواحد» و «لغیره» آمده که نشان می‌دهد نام شاعران آنها برای مؤلف مجهول بوده است.

در میان شعرای سفینه نام چهار بانوی شاعر نیز به چشم می‌خورد که مجموعاً ده بیت از ایشان نقل شده است. با وجود کم بودن تعداد این شعرا و البته اشعار برگزیده از ایشان، پرداختن به شعر آنان نشان می‌دهد که جایگاه زنان شاعر در آن دوره در حدّی بوده است که بتوان در یک سفینه و هم‌ردیف شاعران طراز اوّل آن زمان، اشعاری از آنان را انعکاس داد. این چهار تن عبارتند از: مه‌ستی، نصرة النساء، فردوس خاتون و فاطمه. برخی از شاعران کمتر شناخته شده

- درایتی، مصطفی (۱۳۹۱). فهرستگان نسخه‌های خطی ایران (فنخا). تهران: کتابخانه ملی.
- شروانی، جمال خلیل (۱۳۷۵). نزهة المجالس. تصحیح محمّد امین ریاحی. تهران: علمی.
- شیرازی، شمس‌الدین محمّد (۱۳۸۸). سفرینه شمس حاجی. تصحیح میلاد عظیمی. تهران: سخن.
- صفا، ذبیح‌الله (۱۳۸۹). تاریخ ادبیات در ایران. تهران: فردوس.
- عظیمی، میلاد (۱۳۹۰). سفرینه و بیاض و جنگ. تهران: سخن.
- عوفی، سدیدالدین محمّد (۱۹۰۶م). لباب الالباب. تصحیح ادوارد براون. لیدن: بریل.
- مدبری، محمود (۱۳۷۰). شرح احوال و اشعار شاعران بی‌دیوان در قرن‌های ۳-۴-۵ هجری قمری. تهران: پانوس.
- ملطوی، مسافر بن ناصر (۱۳۹۰). انیس الخلوه و جلیس السلوه. به‌کوشش محمّد افشین‌وفایی و ارحام مرادی. تهران: کتابخانه‌ی مجلس.
- هاشم‌پور سبحانی، توفیق و حسام‌الدین آق‌سو (۱۳۷۴). فهرست نسخه‌های خطی فارسی کتابخانه دانشگاه استانبول. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- هدایت، رضاقلی‌خان (۱۳۸۲). مجمع الفصحا. به‌کوشش مظاهر مصفا. تهران: امیرکبیر.

در سفرینه عبارتند از: ابوالحسن یزدانی، ابوالفتح عالمی، اتسز، امین‌الدین دادا، جلال‌الدین خواری، خبازی قاینی، رونقی، شمالی دهستانی، صایغ رازی، صدرالشریعه، عزالدین بابویه، عماد اکرم، فخرالدین خالد [هروی]، قصار اُمّی، لولویی [سمرقندی]، مرزبان، و مسعودی. در این جا مجال پرداختن به یک‌یک این شعرا نیست و آنچه نگارنده از اشعار آنان و دیگر منابع به دست آورده در فرصتی دیگر به چاپ خواهد رسید. جز این افراد، از شاعرانی همچون ابهری، ابوالقاسم [حسنی]، ابوطاهر شروانی، بدیع، حسام کوسوی، حمیدالدین رومی، خضر یزدی،^۹ روزبه سرخسی، سراج قصاب، عصار،^{۱۰} علی کاتب،^{۱۱} غری عمادی، فزاش، و معین صفار نیز ابیاتی در متنزه الأبصار درج است.

در مجموع باید گفت که اگرچه این سفرینه، به‌عللی، از منابع دست‌اول تحقیقات ادبی دانسته‌نی‌شود، اما بررسی گنجینه غنی اشعار مندرج در آن می‌تواند در پژوهش‌های آتی بسیار راهگشا باشد.

منابع

- استادی، رضا، صادق حسن‌زاده و محمود طیار مراغی (۱۳۸۹). فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه مسجد اعظم قم. قم: دفتر نشر برگزیده.
- افشار، ایرج و اصغر مهدوی (۱۳۶۵). «فهرست جنگ اسکندر میرزا تیموری»، فرهنگ ایران‌زمین، ج ۲۶: ۱۹۰-۲۰۵.
- افشین‌وفایی، محمّد و جواد بشری (۱۳۹۷). «سفرینه، مجموعه، جنگ (تحولات تاریخی یک نوع ویژه ادبی)»، دو فصلنامه زبان و ادبیات فارسی، سال ۲۶، شماره ۸۵: ۲۷۷-۳۰۱.
- ایمانی، بهروز (۱۳۹۵). «درری از دریای متون (۸)»، پیام بهارستان، سال هشتم، ش ۲۷: ۴۲۵-۴۳۳.
- العاجرمی، محمّد بن بدر (۱۳۵۰). مونس الأحرار فی دقائق الأشعار. به‌اهتمام میرصالح طیبی. تهران: انجمن آثار ملی.

۹. در مونس الأحرار (عاجرمی، ۱۳۵۰: ۱۰۰۱/۲-۱۰۰۴) اشعاری از او آمده‌است.

۱۰. بعید نیست که او همان عصار تبریزی، شاعر سده هشتم، باشد.

۱۱. ممکن است که او همان کاتب نسخه، یعنی «علی الدامغانی»، باشد.



Table of Contents

Editorial

Shouldering the Responsibility for Scholarship	3-4
--	-----

Articles

On a Specific Phonetic Change in the Persian Language / Ali Ashraf SADEGHI	5-7
Ferdowsi in the Court of Solomon? / Abolfazl KHATIBI, Amir ARGHAVAN	8-17
Şadrā's Use of Fakhr al-din Rāzī's <i>al-Mabāḥith al-Mashriqiyya</i> in the <i>Asfār</i> / Cécile BONMARIAGE; Translated by Saeed ANVARI, Maryam MAHDAVI MAZDEH	18-35
Two Newly-Found Couplets from Rūdakī in a Newly-Discovered Book on Prosody and Rhetoric from the Late Seventh Century AH / Seyyed MohammadHosein HAKIM	36-43
The Royal Library of Muhammad Zāhir Shāh and Cataloguing its Manuscripts / Masumeh NAZARI	44-53
First Pages of the <i>Shahname</i> of Qawām al-dīn Hasan-i Wazīr / Amir ARGHAVAN	54-83
The Pope and the Bitter Fanatic / Oscar White MUSCARELLA; Translated by Hedyeh RAHBARI	84-90
<i>Qaṣab-i Si Dāmanī</i> and <i>Dah-Nuh</i> , Two Obscure Expressions in Xāqānī's Collection of Poetry / Seyyed Mohsen HOSEYNI VARDANJANI.....	91-94
<i>Safīna-yi Pur Bahr</i> (an Anthology of Opuses); a Review of a Book from the Eighth Century AH / Farzaneh SHOKROLLAHI	95-99

Reviews and Critiques

<i>Persian Prose</i> , Fifth Volume of <i>A History of Persian Literature</i> / Majdoddin KEYVANI	100-111
On Plagiarism in the Edition of <i>Silsilat al-'arīfīn wa Taḍkirat al-Şiddīqīn</i> / Arif NAUSHAHI.....	112-114
<i>Sharḥ-i Ādāb-i Khat</i> (A Commentary on the Principles of Calligraphy); On the Edition of Sulṭān 'Alī-yi Mašhadī's Treatise / AliReza HashemiNejad	115-121
Reflecting on <i>Jung-i 'Alī Ibn-i Aḥmad</i> (an Anthology Compiled by 'Alī Ibn-i Aḥmad): the Date of Compilation and the Published Text / Farzam HAGHIGHI.....	122-133

Essays on Research

What Does an Etymologist Do? (13); Drawing On the Vedic Texts for the Etymology of the Persian Language / Seyyed AhmadReza QAEMI MAQAMI	134-142
The Interplay Between Semitic Sources and Sasanian Studies: a New Approach / Nima JAMALI.....	143-149

Iran in Ottoman Texts and Sources (24)

Works of Lütfi Ahmed Efendi / Nasrollah SALEHI	150-151
--	---------